

UOT 32

Günel MƏLİKLİ
AMEA Fəlsəfə İnstitutu,
böyük elmi işçi, siyasi e.f.d.
gunelmelikli88@gmail.com

AZƏRBAYCANIN MİLLİ İNKİŞAF SİSTEMİNDƏ KONSTITUSİYA

Məqsəd: Aparılan tədqiqatın məqsədi mövzunun öyrənilməsi zamanı sistemli və kompleks yanaşmadan istifadə etməklə konstitusiyasının yaradılması, təkmilləşdirilməsi yollarının təhlilini həyata kecirməkdir.

Metodologiya: Tədqiqatın aparılmasında sistemli yanaşma prinsipi tətbiq olunaraq siyasi təhlilin analiz və sintez, müqayisəli, statistik təhlil, struktur-funksional analiz metodlarından istifadə edilmişdir. Mövzunun işlənməsində istifadə olunan metodoloji yanaşma problemin daha dərindən və geniş aparılmasına əhəmiyyətli təsir göstərir.

Elmi yenilik: Tədqiqatın elmi yeniliyini müəyyən etmək üçün ilk növbədə problemin qoyuluşuna diqqət yetirmək lazımdır. Bu tədqiqat işinin yeniliyi isə ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın siyasi elmi üçün aktual olan milli inkişaf sistemində konstitusiyanın yaradılması və onun rolu, demokratianın inkişaf etdirilməsidir. Ölkəmizdə sabitliyə nail olunması üçün müəyyən edilmiş tədbirlər, konstitusiyanın yaradılması, demokratianın bərqərar olmasında Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin, möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin rolu tədqiq edilir.

Açar sözlər: milli inkişaf, konstitusiya, demokratik dövlət, insan hüquqları

Giriş

Ümummilli lider Heydər Əliyevin hüquqi, dünyəvi, demokratik dövlət quruculuğu problemini qəti şəkildə qarşıya qoyması və bu həyatı vacib məsələnin həlli yolunda lazımi addımların atılması müstəqil ölkənin konstitusiyasının hazırlanmasını və qəbul edilməsini təxirəsalınmaz vəzifələrdən biri kimi zəruri edirdi. Belə vəzifənin qarşıya qoyması, əslində, Azərbaycan cəmiyyətinin real tələbatı ilə şərtlənirdi. Çünkü ölkənin ictimai-siyasi, sosial, iqtisadi, mədəni həyatında, beynəlxalq əlaqə və münasibətlərdə nəzərəçarpacaq dönüş yaranmış, elmi əsaslara, beynəlxalq norma və prinsiplərə uyğun müstəqil dövlət quruculuğu prosesi başlanmış, vətəndaşların və dövlətin qarşılıqlı məsuliyyətinə əsaslanan dövlətçiliyin və sosial sabitliyin təməli qoyulmuşdu. Əslində, dövlət cəmiyyətin bütövlüyünün, inkişafının etibarlı təminatçısına çevrilmişdi. Deməli, əldə olunmuş nailiyyətlərin siyasi-hüquqi baxımdan təsbit olunmasına və ölkənin real tərəqqisi perspektivlərinə yol açan başlıca istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsinə ehtiyac yaranmışdı. Dəyərli tədqiqatları ilə diqqəti cəlb edən Novruz Məmmədov haqlı olaraq qeyd edir ki, məhz Heydər Əliyevin 1993-cü ildə ölkə rəhbərliyinə qayıdışı ilə Azərbaycan səmərəli dövlətçilik konsepsiyasına, iqtisadiyyatın dirçəldilməsi strategiyasına uyğun olaraq və xalqın sosiomədəni irsinə əsaslanaraq, liberal demokratiya yolu ilə irəliləmək imkanları qazanmışdı (7, s. 248).

Bu imkanların həyata keçirilməsində mövcud reallıqları nəzərə alan və ciddi elmi siyasi-hüquqi əsaslara istinad edən ölkə Konstitusiyasının hazırlanması dövrün obyektiv tələbatına çevrilmişdi.

Konstitusiya latınca “constitutio” sözündən olub, qurulma mənasını verir. Konstitusiya dövlətin ali hüquqi qüvvəyə malik olan, mərkəzi və yerli hakimiyyət orqanlarının təşkilinin əsaslarını, onların səlahiyyətlərini və qarşılıqlı münasibətlərini, dövlətlə vətəndaş arasında münasibətlərin əsaslarını müəyyənləşdirən əsas qanundur (8.s.169). Konstitusiya demokratianın mühüm təsisatlarından biri olub, cəmiyyətin inkişafında, təkmilləşməsində özünəməxsus rol

oynayır. Bu rol ümmüklidə vətəndaşlar tərəfindən, milli və beynəlxalq qurumlar, strukturlar tərəfindən etiraf olunur. İlk konstitusiyanın meydana çıxması (ABŞ, Fransa) XVIII əsrin sonlarına təsadüf edir və mütləq monarxiyanın ləğvi ilə bilavasitə əlaqədardır. Sonralar bu mühüm təsisatın başlıca rolu ardıcıl surətdə demokratik dövlət quruluşunun qərarlaşmasını təmin etməkdən ibarət olmuşdur. Konstitusion quruluş müəyyən tarixi proseslərin təkamülünün nəticəsi olaraq təşəkkül tapmış və tədricən təkmilləşmişdir. Belə quruluş müəyyən dövlətin konstitusiyası və digər hüquqi normativ aktları ilə təsis edilən və qorunan siyasi-hüquqi, iqtisadi, sosial-mədəni münasibətlər sistemidir. Konstitusion quruluşun mühüm əlamətləri sırasında ilk növbədə, xalqın suverenliyi, hakimiyyət bölgüsü, hər kəs tərəfindən qəbul edilən insan hüquq və azadlıqları ilə vəzifələrin six vəhdəti qeyd edilməlidir. Demokratiyanın inkişafı, genişlənməsi və dərinləşməsi Konstitusion quruluşun təkmilləsməsi üçün yeni imkanlar açır. Bu imkanların reallaşdırılması isə cəmiyyət həyatının müxtəlif sahələrində demokratik prinsiplərin qərarlaşması və möhkəmlənməsi üçün daha əlverişli, münbət zəmin yaradır. Qeyd edilən qarşılıqlı əlaqə və təsirin dərinləşməsi ictimai münasibətlərdə humanist dəyərlərin daha da güclənməsinə kömək edir.

Maraqlı bir məqama diqqət yetirilməsi vacibdir: ümumməlli liderimiz Azərbaycanın müstəqilliyini qorumaq, inkişaf etdirmək, möhkəmləndirmək və əbədi etmək üçün hər gün işləməyi zəruri hesab edirdi. Hansı istiqamətlərdə və necə işləmək üçün isə qarşımızda Azərbaycanın Konstitusiyası-Əsas Qanunu əsas götürülməlidir. Heydər Əliyev deyirdi: "Hamımız üçün bir məqsəd var, müstəqil Azərbaycan Respublikası və onun Əsas Qanunu-Konstitusiyası var. Hesab edirəm ki, bizim ən böyük nailiyyətimiz müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyasını qəbul etmək oldu... Hesab edirəm ki, bu, uzunömürlü Konstitusiya olacaqdır və o, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini təmin etmək üçün, Azərbaycan xalqının gələcək rifahını təmin etmək üçün çox gözəl yollar açır və açacaqdır"(4, s. 316).

Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasına münasibətdə hansı məsələlərə vətəndaşların, xüsusən gənclərin ciddi diqqət yetirməsini vacib sayırdı:

- Konstitusiyada hər bir vətəndaşın hüquqları, azadlıqları, eyni zamanda vəzifələri öz əksini tapmışdır. Konstitusiya maddələrinin üçdə bir hissəsi respublika vətəndaşlarının, o cümlədən gənclərin hüquq və azadlıqlarına həsr olunmuşdur. Biz çalışmalıyıq ki, vətəndaşların Konstitusiyadan irəli gələn hüquq və azadlıqları daim təmin olunsun və qorunsun. Vəzifələr isə hər bir gəncin üzərinə düşən borcu, məsuliyyəti əks etdirir. Vətəndaşlar bu vəzifələrin həyata keçirilməsini özləri üçün həyat məqsədi kimi qəbul edib, onları həyata keçirməyə çalışmalıdır.

- Konstitusiyanın bütün maddələri ardıcıl surətdə həyata keçirilməlidir. Bu o deməkdir ki, məlum Konstitusiyanın hər bir vətəndaşın, o cümlədən hər gəncin üzərinə qoyduğu vəzifələr aydın dərk olunmalıdır. Belə dərk olunma dövlət-cəmiyyət-vətəndaş münasibətlərinin daha yaxşı qurulmasına, təkmilləsməsinə imkan yaradır.

- Cəmiyyətdə yetərli səviyyədə qanunçuluq, konstitussiyalılıq ənənəsinin yaradılması çox vacibdir. Heydər Əliyev qeyd edirdi ki, indiyə qədər Azərbaycanda hüquqi dövlətin olmaması, qanunların işlənib-islənilməməsinin vətəndaşlar tərəfindən o qədər də əhəmiyyətli sayılmaması, əslində, Kommunist partiyasının ideologiyasının, ideoloji prinsiplərinin qarşıya qoyduğu vəzifələrin Əsas Qanun rolunda çıxış etməsi ona götürüb çıxarmışdır ki, Əsas Qanun adını daşıyan sənəd Əsas Qanun olmamışdır. Təsadüfü deyildir ki, məlum şəraitdə Konstitusiya yeganə bir Əsas Qanun kimi dərk olunmayıb, vətəndaşların ondan uğurla istifadə etmək, öz hüquqlarını dərk etmək, həmişə hüquqlarının qorunmasını gözləmək istiqamətində çalışmaq hissiiyyatı yetərincə yaranmayıbdır. Ona görə də vəziyyət köklü surətdə dəyişməli, müstəqil Azərbaycanın Konstitusiyası diqqətlə öyrənilməli və təbliğ olunmalıdır. Deməli, "müstəqilliyimizi təmin etmək üçün... Azərbaycanda qanunların alılıyini təmin etmək lazımdır, insanların hüquqlarını,

azadlıqlarını qorumaq lazımdır, hər bir vətəndaşa sərbəstlik vermək lazımdır. Biz bunu təmin etmişik və edəcəyik” (4, s.318).

Əsas Qanunumuz zəminində cinayətkarlığa, ümumiyyətlə, bütün mənfi hallara qarşı mübarizə gücləndirilməlidir, Konstitusiyadan irəli gələn vəzifələr yerinə yetirilməlidir. Konstitusiyani öyrənmək, mənimsəmək kifayət deyildir, onun tələblərinə uyğun yaşamaq, fəaliyyət göstərmək lazımdır. Hər bir vətəndaşın həyat fəaliyyəti müstəqil Azərbaycan qorunub saxlanılmasına və daha da möhkəmləndirilməsinə istiqamətlənməlidir. Son dərəcə mürəkkəb bir şəraitdə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını hazırlamaq və referendum yolu ilə qəbul etmək olduqca çətin məsələ idi. “Alman filosofu Artur Şopenhauer insanın dahiliyini onun dərkətmə imkanlarının lazım olduğunu bir neçə dəfə artıq inkişaf etməsində görürdü. Beləliklə, dahilik intellektin fövqəladə böyüklüyüdür və böyük intellekt özünün tətbiqini, həqiqətin dərk olunan ümumi qanunlarına xidmət etməkdə görür, bununla da o özünü bütün bəşəriyyətə xidmətə həsr edir. Bəli, Heydər Əliyevin qeyri-adi intellekti bütün xalqa xidmət edirdi” (1, s.469).

Müstəqil Azərbaycan Konstitusiyasının hazırlanmasında və qəbulunda Heydər Əliyevin şəxsi keyfiyyətləri çox aydın şəkildə təzahür etmişdir. Əslində, bu keyfiyyətlər onun müxtəlif vəzifələr tutaraq irəliləməsində müstəsna rol oynamışdır: “Onun qətiyyəti, prinsipiallığı, dəmir iradəsi, fenomenal yaddaşı, mübarizliyi, uzaqgörənliliyi, müdrikliyi, məqsədyönlülüyü, idarəcilik qabiliyyəti, geniş dünyagörüşü, təşəbbüskarlığı, qayğılaşılıyi, dirləmək mədəniyyəti və sairə kimi mənəvi-əxlaqi, intellektual, emosional və iradi xüsusiyyətləri” (5, s. 429).

Heydər Əliyevin prinsipiallığı və qətiyyəti sayəsində, onun aktiv fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycan Respublikasının 1978-ci ildə qəbul edilmiş Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin Azərbaycan Respublikasının dövlət dili olması haqda məşhur 73-cü maddə daxil edildi. O dövrə milli dilə Konstitusiya səviyyəsində dövlət dili statusu vermiş üç keçmiş sovet respublikasından biri və yeganə müsəlman respublikası Azərbaycan idi. Şübhəsiz, bu uzaqgörən tarixi addım Heydər Əliyevin ana dilinə dövlətçilik münasibətinin və siyasi qətiyyətinin parlaq ifadəsi idi. Heydər Əliyev o dövrü belə xatırlayırdı: “Bu maddə Moskvada çox böyük etiraza səbəb oldu. Belə izah edirdilər ki, başqa respublikalarda bu yoxdur, buna ehtiyac yoxdur... Ancaq o vaxt mən Sovetlər İttifaqının rəhbərliyi, Kommunist Partiyasının rəhbərliyi ilə çox gərgin danışqlar aparırdım. Sübüt etməyə çalışdım ki, biz dövlət dilinin Azərbaycan dili olduğunu da öz konstitusiyamıza yazmağıq və yazacağığ” (3, s.14).

Xüsusilə XX əsrə keçdiyimiz tarixi yol Konstitusiya təcrübəsi baxımından diqqəti cəlb edir. Bu əsrə dörd Konstitusiya qəbul olunmuşdur. Birinci Konstitusiya 1921-ci ildə, ikincisi 1937-ci ildə, üçüncüüsü 1978-ci ildə, nəhayət, dördüncü Konstitusiya 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi-referendum nəticəsində qəbul edilmişdir. Bu, keçmiş konstitusiyalardan tamamilə fərqli olan yeni Konstitusiyadır - müstəqil Azərbaycan Respublikasının, Azərbaycanın hər bir vətəndaşının doğma Konstitusiyasıdır. Həmin Konstitusiyanın qəbulundan bir az sonra 24 noyabr 1995-ci ildə Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclasında tam əminliklə vurğulayırdı ki, “Bu Konstitusiya Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin möhkəmlənməsi, insanların, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının qorunması, Azərbaycanda demokratik-hüquqi dövlətin qurulması və inkişaf etməsi üçün öz xidmətlərini göstərəcəkdir” (2, s. 6).

Yeni qəbul olunmuş Konstitusiya Azərbaycanda dövlət hakimiyyətinin təşkil olunmasını tam demokratik prinsiplər əsasında təsdiq etmişdir. Bu təşkil olunma hakimiyyətin səlahiyyət bölgüleri əsasında (qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti) nəzərdə tutulmuşdur, yəni elə prinsip əsaslanmışdır ki, o, əsrlərin sınağından keçib, öz həyatiliyini sübut etmiş, zəngin imkanlarını nümayiş etdirə bilmişdir. Çox diqqətəlayiq haldır ki, Konstitusiya hazırlanarkən onun müddəaları haqqında, onun nə qədər dəyərli, əsaslı olması haqqında geniş məlumatlar verilmiş, əsaslı müzakirələr aparılmışdır. Lakin Konstitusiya qəbul olunandan sonra vəziyyət xeyli dərəcədə dəyişilir, yəni bu sənədin hər bir vətəndaş üçün yeganə meyar, yeganə qanun olması üçün onun

maddələrinin izahına, şərhinə ciddi ehtiyac yaranır. Bu ehtiyac, tələbat müvafiq qurumlar tərəfindən diqqətlə, peşəkarlıqla yerinə yetirilməlidir.

Konstitusiyanın hazırlanması və qəbul olunması ciddi səylərlə, gərgin fəaliyyətlə bağlı olmuşdur. 1995-ci ilin iyun ayından noyabrın 12-nə qədərki Konstitusiya Komissiyası və onun yaratdığı işçi qrup çox məhsuldar, səmərəli işləyərək, ictimaiyyətə, xalqa Layiqli Konstitusiya Layihəsi təqdim edə bilmışdır.

Diqqəti cəlb edən mühüm məqamlardan biri ondan ibarətdir ki, Konstitusiya Layihəsi dərc olunandan sonra ümumxalq müzakirəsi keçirilmişdir. Müzakirələr, həqiqətən, çox əhatəli, geniş, səmərəli, ətraflı olub, işgüzər xarakter daşımışdır. Müvafiq orqanlar, təşkilatlar tərəfindən keçirilən müzakirələrdə vətəndaşlarımızın böyük əksəriyyəti iştirak etmiş, ən müxtəlif fikirlər söylənilmişdir. Bir faktı xatırlamaq yerinə düşər: Konstitusiya komissiyasına Konstitusiyanın maddələrinə aid 3 mindən artıq təklif, düzəliş göndərilmişdir. Bu, vətəndaşların Konstitusiyanın hazırlanmasına olan ciddi marağını, münasibətini ifadə edən mühüm göstəricidir.

Referendum komissiyası səlahiyyətlərini həyata keçirən Mərkəzi Seçki Komissiyasının məlumatından aydın olur ki, referendumda - ümumxalq səsverməsində seçicilərin 86 faizi iştirak etmişdir. Referendumda iştirak edən seçicilərin 91,9 faizi Konstitusiyanın layihəsini bəyənmışdır. Deməli, seçicilərin, vətəndaşlarımızın mütləq əksəriyyəti tərəfindən Konstitusiya qəbul edilib və ümumxalq Konstitusiyası olubdur (2, s. 8). Konstitusiyanın qəbul olunması qarşıda duran vəzifələrin daha mütəşəkkil, daha əsaslı reallaşdırılması üçün yeni imkanlar yaradır. Ən başlıcası odur ki, yeni qəbul olunmuş Konstitusiya ölkəmizdə çox ehtiyac olan daxili ictimai-siyasi sabitliyin təminatıdır. Belə ki, Əsas Qanunumuz artıq Azərbaycanda son illərdə mövcud olan hərc-mərcliyə, ayrı-ayrı şəxslərin və qrupların hakimiyyət iddiasına, sabitliyi pozmaq istəyən qüvvələrin əməllərinə son qoymaq, insanların əmin-amanlıq, ictimai-siyasi şəraitdə yaşamasını təmin etmək baxımından ciddi siyasi-hüquqi təməl yaradır. İndiki şəraitdə Yeni Konstitusiyanın respublikamızda demokratik prinsiplərin tətbiqi, daha möhkəm qərarlaşması, insanların həmin prinsiplərə yetərincə yiyələnməsi üçün açlığı imkanlardan maksimum yaralanmaq, səmərəli istifadə etmək çox vacibdir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının qəbul olunması hakimiyyətin bütün qollarının birlikdə ahəngdar fəaliyyət göstərməsini zəruri edir, onlar arasında daha işgüzər münasibətlərin qərarlaşmasına zəmin yaradır. Qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti Konstitusiyanın bütün müddəalarına riayət etmək istiqamətdə səylərini artırmalıdır. Parlamentdə deputatlar fikir müxtəlifliyi şəraitində məsələlərin müzakirəsində fəallığı, peşəkarlığı yüksəltməli, respublikamızda insanların həyat fəaliyyətinin bütün sahələrində səmərəliliyi təmin edən qanunlar hazırlanmalı və qəbul etməlidirlər. Konstitusiyanın normal fəaliyyəti demokratiyanın inkişafını, təkmilləşdirilməsini nəzərdə tutur. Çünkü məhz demokratiya şəraitində, demokratik əsasların genişləndirilməsi və gücləndirilməsi şəraitində vətəndaşların hüquq və azadlıqları etibarlı şəkildə qoruna bilər, onların öz vəzifələrini yerinə yetirmələri üçün münbit zəmin qərarlaşa bilər.

Diqqət yetirsək, aydın görmək olar ki, yeni Konstitusiya cəmiyyət həyatının təşkilində, idarəetmə formasının təkmilləşdirilməsində demokratiyanın inkişafi üçün fəal stimul yaradır. Çünkü demokratiya hər bir ictimai təşkilatın quruluşunun əsas formalarından biri olub, öz üzvlərinin onun idarə olunmasında və səs çoxluğu ilə qərarlar qəbul edilməsində bərabərhüquqlu iştirakına əsaslanır... Demokratik rejim insanın siyasi azadlığının yüksək dərəcəsi, onun dövlət idarəciliyinə təsir göstərməyə imkan verən hüquqlarının real surətdə həyata keçirilməsi ilə səciyyələnir.”(6, s. 29).

İctimai-siyasi fikir tarixində demokratiya məsələsinə münasibət birmənalı olmamışdır. Lakin əksər mütəfəkkirlər onu yüksək qiymətləndirmiş, onun yaratdığı imkanlardan yetərincə bəhrələnməyi vacib saymışlar. Məsələn, Aristotel (eramızdan əvvəl 384-322-ci illər) öz

əsərlərində insanın fəallığını mühüm xüsusiyyət kimi dəyərləndirirdi. O, belə hesab edirdi ki, azad insan üçün praktik, yəni siyasi fəaliyyətlə dolğunlaşdırılmış həyatı və ya nəzəri daha layiqlidir. Aristotel “Siyasət” əsərində qeyd edirdi: “Demokratiyalar daha böyük təhlükəsizliyə malikdir və onların mövcudluğu daha uzunmüddətlidir” (6, s. 30).

Demokratiya haqqında müxtəlif mövqelərin araşdırılması belə bir qənaət üçün əsas verir ki, demokratiya müasir dövləti idarəetmə formasıdır. O, güclü dövlətçiliyin olmasını, aktiv fəaliyyəti nəzərdə tutur, qanunçuluğun təkmilləşdirilməsini tələb edir. Demokratiya və demokratikləşmə prosesi ən müxtəlif amillərin təsirinə məruz qalır. Çox vacibdir ki, həmin amillər sırasında ölkənin Konstitusiyası – Əsas Qanunu ön sıradə dayansın, öz tənzimləyici, istiqamətləndirici rolunu layiqincə yerinə yetirsin. Heydər Əliyev qəbul olunmuş yeni Konstitusiyani nəzərdə tutaraq qeyd edirdi ki, “biz yeni bir mərhələdəyik və bundan sonra çox ciddi, cəsarətli addımlar atmağa imkanımız var. Çünkü bunun üçün qanuni əsaslar yaranıbdır. Yeni qəbul olunmuş Konstitusiya Azərbaycanın müstəqilliyinin, ərazi bütövlüyünün daimiliyini təsbit edən mötəbər sənəddir”.

Nəticə.

“Xalqımız bu Konstitusiyanın müddəalarından daim istifadə edərək Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini əbədi edəcəkdir. Yeni Konstitusiya Azərbaycanda demokratik hüquqi dövlətin qurulması, demokratik vətəndaş cəmiyyətinin yaranması üçün bütün əsasları yaradıbdır, bütün təminatları veribdir. Bizim borcumuz bu təminatlardan, Konstitusiyanın bizə verdiyi qanuni əsaslardan istifadə etmək və ölkəmizdə hüquqi, demokratik dövlət yaratmaq, vətəndaşların, insanların hüquqlarının qorunmasını təmin etməkdən ibarətdir” (2,s.6). Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin fəaliyyəti dövründə qazandığı böyük uğurlara qısaca ekskurs edərkən seçicilərin 76,84 faizinin səsini qazandığı 15 oktyabr 2003-cü il seçimindən sonra dediyi sözlər yada düşür: «Mən hər bir azərbaycanının prezidenti olacağam». Ötən bu illər ərzində İlham Əliyev, həqiqətən, hər bir Azərbaycan vətəndaşının prezidenti olduğunu əməli işləri ilə sübut etdi. Mühərribə şəraitində yaşayan bir ölkənin qısa müddət ərzində belə sürətlə, sıçrayışla inkişaf, tərəqqi etməsi düşmənlərimizi belə, Azərbaycan həqiqətlərinə inanmağa məcbur etdi.

Ölkədə sabitliyi, dinamik inkişafi təmin etmək üçün ilk növbədə vətəndaş həmrəyliyi, qarşılıqlı münasibətləri normallaşdırın, cəmiyyətdə sağlam iqlim yaradan ölkə Prezidenti insanlar arasında dövlətə, dövlətçiliyə inam, etibar hissini yaratdı. İnsanlarda öz ölkəsini sevmək, onun uğrunda döyüşmək, onunla qürur duymaq, Vətənin sərhədlərini göz bəbəyi kimi qorumaq hissi, duyğusu yaratdı. Bu, möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin ən parlaq qələbəsidir. Çünkü qazanılan bütün qələbələrin başında sabaha, gələcəyə inam hissi dayanır.

Istifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Andriyanov A., Mirələmov H. Heydər Əliyev. “Nurlan”, Bakı-2008.
2. Əliyev Heydər. Müstəqilliyimiz əbədidir. Bakı:Azərnəşr, 1998.
3. Heydər Əliyev mənim həyatımda. I cild. Məsləhətçi və ön sözün müəllifi: R. Mehdiyev. Bakı, 2013.
4. Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycan gəncliyi. Bakı: “QAPP-POLİQARAF” Korporasiyası, 2003.
5. Qasımov C, Bağırov X. Azərbaycanın Təhlükəsizlik Orqanlarının qısa tarixi. Bakı. MTN-in nəşriyyatı, -2008.
6. Mehdiyev R. Demokratiya yolunda: irs haqqında düşünərkən. Bakı: “Şərq-Qərb”, 2008.
7. Məmmədov N. Geosiyasətə giriş. İki cilddə. II cild. Bakı:“Azərbaycan” nəşriyyatı, 2011.
8. Politologiya. İzahlı lügət. Bakı: “Şərq-Qərb”, 2007.

Гюнель МЕЛИКЛИ

**КОНСТИТУСИЯ В СИСТЕМЕ
НАЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ АЗЕРБАЙДЖАНА**

Резюме

Цель: анализ путей создания и усовершенствования конституции

Методология: компаративный анализ и синтез

Научная новизна: проанализированы актуальные для политической науки Азербайджана создание и роль конституции и развития демократии в системе национального развития Азербайджана

Ключевые слова: национальное развитие, конституция, демократическое государство, права человека.

Gunel MELIKLI

**CONSTITUTION IN THE SYSTEM OF NATIONAL
DEVELOPMENT OF AZERBAIYAN**

Abstract

Purpose: analysis of the ways of creation and improvement of the Constitution

Methodology: comparative analysis and synthesis

Scientific novelty: creation and development of the Constitution in the system of national development of Azerbaijan- actual for political science of Azerbaijan have been analyzed.

Keywords: national development, Constitution, democratic state, human rights.

Rəyçi: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəciliğin Akademiyasının professoru, s.e.d. Hadi Rəcəbli

Qəbul edilib: 03.04.2019